

REABILITAREA PULMONARĂ ÎN ROMÂNIA

Reabilitarea Pulmonară (RP) este parte componentă a Reabilitării Medicale, specialitate medicală clinică, care anterior s-a numit Recuperare, Medicină Fizică și Balneologie (Ordinul Ministrului Sănătății Nr. 360/2013, Art. 41, publicat în Monitorul Oficial, Partea I Nr. 151 din 21.03.2013).

Reabilitarea medicală este definită ca fiind specialitate medicală clinică, independentă, responsabilă de prevenirea, diagnosticarea, tratarea și managementul reabilitării persoanelor cu afecțiuni dizabilitante și comorbidități la toate vârstele, în vederea promovării capacităților și performanțelor fizice și cognitive ale acestor persoane, precum și în vederea creșterii calității vieții acestora (Ghidul de practică în specialitatea Reabilitare Medicală, Ordinul MS 360/2013).

Scopul ei este de a îmbunătăți și de a restabili capacitatea funcțională și calitatea vieții persoanelor cu dizabilități fizice/afecțiuni dizabilitante și/sau handicap, obiectivul fiind restabilirea funcției optime în contextul prezenței diverselor leziuni fizice, tisulare și/sau funcționale (Ordinul Ministrului Sănătății Publice nr.1509/2008, cu modificările și completările ulterioare).

Conceptul reabilitării medicale a pătruns în România în perioada anilor 1922, iar în 1970 conducerile Direcțiilor Sanitare din Iași (Prof. Dr. Valeriu Rugină) și Cluj au abordat această problemă la Ministerul Sănătății, care în anul 1973 a aprobat construirea Spitalelor de Recuperare la Iași și Cluj.

Spitalul Clinic de Recuperare din Iași la a cărui înființare și dezvoltare și-au adus contribuția Dr. Aurel Socol, Prof. Asoc. Dr. Octavian Petrescu, Prof. Dr. Petre Balmuș, Dr. Victor Bejan etc. și-a păstrat până în prezent profilul inițial. La Iași, Clinica de Recuperare Cardio-Pulmonari din cadrul spitalului, înființată la inițiativa Prof. Dr. Ioan Lungu, a avut o pondere importantă de la începutul activității spitalului, având alocate inițial 144 de paturi din cele 500, număr care s-a redus semnificativ, din 2008 clinica fiind separată în cele două componente existente în prezent: Secția Clinică Recuperare Medicală Respiratorie și Secția Clinică Recuperare Medicală Cardiovasculară.

RP este recunoscută ca o componentă de bază a managementului BronhoPneumopatiei Obstructive Cronice (BPOC) și al celorlalte boli pulmonare cronice, fiind aplicată cât mai precoce și în exacerbările acestor afecțiuni, dar și în bolile grave din terapie intensivă.

În ultimii ani, expertiza științifică și experiența clinică internațională au oferit o creștere considerabilă a informațiilor privind RP și eficacitatea ei pentru pacientul pulmonar cronic. Aplicabilitatea și importanța RP este susținută de dovezi științifice considerabile, studii randomizate controlate, meta-analize, ghiduri elaborate de societățile științifice internaționale (American College of Chest Physicians - ACCP, American Association for Cardiovascular and Pulmonary Rehabilitation - AACVPR, American Thoracic Society - ATS, Canadian Thoracic Society - CTS, European Respiratory Society – ERS etc.) și consensuri/declarații elaborate inițial în anul 2006, pe baza documentelor științifice existente anterior elaborate de ACCP și AACVPR, și actualizate de mai multe ori până în prezent, ultima fiind publicată în anul 2013.

Declarația ATS/ERS din 2013 are ca scop actualizarea documentului de referință de RP elaborat în anul 2005 și publicat în 2006 pe baza ghidurilor bazate pe evidențe ale ACCP și AACVPR, prin valorizarea expertizei științifice internaționale și a experienței clinice, pentru a oferi ghiduri de bune practici privind modul și momentul aplicării RP, enunțarea definiției actuale modificate, evidențierea conceptelor cheie și a progreselor majore din acest domeniu.

O comisie multidisciplinară a Consiliului de Administrație al ATS pentru RP și a Comitetului Executiv și Științific al ERS de "Reabilitare și îngrijire cronică" a definitivat domeniul

general de aplicare al acestei actualizări prin consens de grup. Membrii comisiei au revizuit datele esențiale, cu relevanță clinică și științifică, din literatura de specialitate și au convenit asupra conținutului final al Declarației.

Această Declarație propune definiția actualizată a RP, prezintă noile date științifice cu privire la aplicabilitatea sa, inclusiv în exacerbările bolilor pulmonare obstructive cronice și în alte boli respiratorii cronice, evidențiază rolul important al RP în managementul acestor boli și discută rolul schimbării modului de viață și de îngrijire al stării de sănătate pentru optimizarea și menținerea beneficiilor.

Progresele considerabile realizate în domeniile științific și al aplicabilității practice ale RP din 2006 până în prezent aduc un sprijin suplimentar privind eficacitatea RP la o gama mai largă de persoane cu boli respiratorii cronice. În ultimii ani, dezvoltarea și aplicabilitatea practică a programelor de RP au evoluat permanent. Modificările legislative referitoare la finanțarea programelor, compensarea acestora, precum și la personalul specializat sunt mult mai dependente de eficiența programelor de RP.

Pentru a ajuta la dezvoltarea și reușita acestor programe, ACCP și AACVPR și-au actualizat liniile directoare pentru programele de RP: componentele individualizate și interdependente de RP, inclusiv evaluarea inițială și continuă, în colaborare cu auto-educația, antrenamentul fizic, suportul psiho-social și măsurarea rezultatelor. Aceste orientări oferă și un cadru științific și practic pentru a ajuta practicienii să înțeleagă cerințele actuale pentru acreditarea facilităților pulmonare, proiectarea, implementarea, acreditarea sau actualizarea programelor de RP, oferirea de îngrijire medicală optimă persoanelor cu necesități respiratorii simptomatice, precum și problemele referitoare la program adresate exercițiului fizic, rezultatelor și de gestionare în general a acestora pe baza dovezilor științifice.

Ghidurile pentru programele de RP se bazează pe cele mai recente dovezi științifice și includ contribuții ale profesioniștilor în reabilitarea pulmonară: experți în medicină, în asistența medicală, în terapia fizică, respiratorie și în fiziologia exercițiului fizic, precum și în asistența psiho-socială.

Activitatea de RP în România se desfășoară după ghidurile și standardele internaționale, centrul Iași organizând cursuri, simpozioane, conferințe naționale, unele cu participare internațională sau sub patronaj internațional, fiind centru de referință în acest domeniu, promovând RP și în celelalte centre universitare, precum București, Timișoara, Craiova, Constanța, Oradea, Târgu Jiu etc. și în unele spitale județene, unde s-au și înființat departamente de RP.

Ghidurile internaționale, care se aplică și în țara noastră, prevăd și recomandă ca în programele de RP să fie incluse următoarele intervenții terapeutice: antrenamentul fizic, strategiile respiratorii, suportul psiho-social și nutrițional, tehnicile de conservare ale energiei, și educația, acestea presupunând reantrenarea respirației și a tusei, antrenamentul fizic pentru musculatura respiratorie și a extremităților, drenajul bronșic și tehnicile de relaxare.

Programele de RR au rolul de a îmbunătăți calitatea vieții prin creșterea gradului de independență, de a reduce numărul exacerbărilor și a spitalizărilor datorate acutizărilor, precum și durata acestora, cu reducerea semnificativă a costurilor, de a ameliora semnificativ simptomele, în special, dispneea, și complicațiile, de a reduce decon condiționarea musculară și de a crește capacitatea de exercițiu și abilitatea de a realiza activități cotidiene, de a reduce anxietatea și depresia și de a îmbunătăți starea de bine emoțională, precum și reinsertia profesională a unor pacienți.

RP reprezintă standardul de îngrijire pentru pacienții cu boli pulmonare cronice motivați să participe la programul de reabilitare pentru a deveni mai activi fizic și mai independenți, făcând parte integrantă din managementul clinic și de menținere a stării de sănătate a acestor pacienți, care

rămân simptomatici și cu afectarea semnificativă a calității vieții și a activităților zilnice după aplicarea tratamentului medical standard și a măsurilor igieno-dietetice.

Această intervenție terapeutică implică o abordare multidisciplinară a pacienților cu funcția respiratorie compromisă din cauza bolilor pulmonare obstructive (astm bronșic, bronșiectazii, bronșite cronice, emfizem, BPOC, fibroză chistică, sarcoidoză), restrictive (boli interstițiale, ale peretelui toracic, neuromusculare, sindroame postpoliomielită și post-tuberculoase și anomalii ale cutiei toracice), mixte sau a cancerului bronho-pulmonar stabil. De menționat, că RP este parte integrantă și a tratamentelor pre- și postoperatorii pentru transplant pulmonar, reducerea volumului pulmonar, sau pentru orice intervenție chirurgicală toracică ori abdominală, etc.

Programele de RP se aplică și afecțiunilor pulmonare în stadii avansate sau ireversibile, cât mai precoce în exacerbările bolilor pulmonare, pe termen lung, în spital, în ambulatoriu și la domiciliu, sunt individualizate și realizate de o echipă multiprofesională de specialiști în îngrijiri de sănătate (medici specialiști în reabilitare medicală și pneumologie, exploraționiști, asistenți medicali, balneo-fizio-kineto-terapeuți, nutriționiști, psihologi, logopezi, terapeuți ocupaționali, asistenți sociali, bioingineri, farmacologi și farmaciști clinicieni, precum și alți profesioniști abilitați să desfășoare activități de îngrijire în domeniul reabilitării medicale) în parteneriat cu medicul de familie și farmacistul, RP fiind o intervenție multidisciplinară și cuprinzătoare.

În același an 2006, când a fost publicată prima Declarație comună asupra RP a ATS și ERS, a fost înființat și Grupul de Lucru de Reabilitare Respiratorie (GLRR) al Societății Române de Pneumologie (SRP), ca urmare a necesității dezvoltării RP în România și aplicării ei după standardele internaționale, la inițiativa Conf. Univ. Dr. Paraschiva Postolache de la Spitalul Clinic de Recuperare din Iași și cu sprijinul conducerii SRP (Prof. Dr. Paul Stoicescu, Prof. Dr. Fl. Mihălțan).

GLRR are o activitate intensă și permanentă care s-a concretizat în această perioadă prin creșterea numărului de membri din domeniile pneumologiei, explorărilor funcționale, asistenților medicali, balneo-fizio-kinetoterapiei, asistenței sociale, nutriției, psihoterapiei, ergoterapiei etc. și a numărului de centre în care s-au înființat departamente de RP (Iași, București, Timișoara, Craiova, Constanța, Târgu Jiu etc.).

Dintre activitățile științifice organizate de GLRR în domeniul RP sunt de menționat:

- cele 2 manifestări naționale cu participare internațională, sub patronaj internațional (ACCP), la Iași, în 2010 și 2012 (coordonator Conf. Univ. Dr. Paraschiva Postolache, UMF "Grigore T. Popa" Iași);
- cursul de testare la efort la București în 2012 cu participare internațională (coordonator Dr. Diana Ioniță, Institutul de Pneumologie "Marius Nasta", București);
- cursuri, simpozioane, conferințe organizate anual în țară și cu ocazia Congreselor SRP de la Constanța, București, Poiana Brașov, Sibiu etc. pentru specialiști dar și întâlnirile cu pacienții cu afecțiuni respiratorii cronice și/sau fumători.

Membrii GLRR al SRP au editat un Tratat de RP (coordonator Prof. Univ. Dr. Voicu Tudorache, UMF Timișoara), o Monografie și un Ghid operațional de RP (coordonator Conf. Univ. Dr. Paraschiva Postolache, UMF Iași) și sunt coordonatori sau colaboratori la Proiecte naționale și/sau internaționale de RP.

GLRR al SRP în parteneriat cu SRP, Universitatea de Medicină și Farmacie „Grigore T. Popa” Iași, Spitalul Clinic de Recuperare din Iași și Secția Clinică Recuperare Medicală Respiratorie, Fundația "Flacăra Speranței – Flame of Hope" din Iași, a organizat în perioada 24 – 28.03.2015, la Iași, un proiect educational cu tema „REABILITAREA PULMONARĂ: PROVOCĂRI ȘI SOLUȚII”, care se adresează pacienților cu afecțiuni pulmonare cronice și

medicilor specialiști și rezidenți, asistenților medicali și sociali, psihologilor, nutriționiștilor și balneo-fizio-kinetoterapeuților implicați în activitățile de RP, un concept extrem de actual și de important pentru un management corect al pacienților cu afecțiuni pulmonare cronice obstructive, restrictive și mixte.

Organizarea acestui proiect reprezintă continuitatea acțiunilor educative pe această temă începute inițial în zona Moldova și extinse apoi în toată țara, organizate de sine stătătoare sau în cadrul unor manifestări de anvergură ale SRP, Universității de Medicină și Farmacie "Grigore T. Popa" din Iași, Spitalului Clinic de Recuperare din Iași, sub patronajul unor foruri profesionale internaționale (ACCP/CHEST), cu participarea specialiștilor din acest domeniu din țară și din străinătate.

Interesul pentru domeniul RP și importanța acestuia pentru viața pacientului, a colegilor medici, dar și a celorlalte categorii de personal care îngrijesc pacienții, ne-a stimulat în a crește numărul proiectelor educative pe această temă în întreaga țară.

Proiectul din acest an, ca și cele anterioare, are ca scop pregătirea specialiștilor în domeniul RP pentru înființarea de departamente, secții și clinici de RP în toată țara. Acestea sunt utile pacienților cu afecțiuni respiratorii cronice și comorbidități pentru a reduce simptomatologia diurnă și nocturnă, anxietatea și depresia, a numărului și gravității exacerbărilor și a duratei de spitalizare pentru acestea și de a crește intervalul de timp dintre ele, de a reduce adresabilitatea la medic și consumul medicamentelor de urgență, de a crește capacitatea de efort, emoțională și calitatea vieții și de a reduce costurile totale pentru societate, pacient și familie.

La proiectul din acest an de la Iasi au participat aproximativ 200 de specialiști din țară și din Republica Moldova, precum și pacienți cu boli pulmonare cronice, în data de 27 martie desfășurându-se sesiunea de comunicări orale și demonstrații practice în Amfiteatrul „Prof. Dr. I. Lungu” al Spitalului Clinic de Recuperare din Iași.

În cadrul modulului au fost abordate aspectele importante ale RP, precum: Influența calității aerului asupra incidenței patologiei pulmonare, Considerațiile etice în practica din Reabilitarea medicală, Managementul modern al astmului bronșic și al BPOC și Locul și rolul RP în țara noastră, RP în BPOC – de la ghiduri la practica medicală, RP la pacienții cu cancer bronho-pulmonar, Rolul explorărilor funcționale, Testarea de efort, Evaluarea indicelui BODE, Calitatea vieții pacienților cu BPOC, Scalele de evaluare ale dispneei la pacienții din programul de RP, Lung Information Needs Questionnaire – LINQ^{RO} (chestionarul LINQ de evaluare a nevoilor de informații pulmonare ale pacienților din program, tradus și validat în limba română de echipa coordonată de Conf. Univ. Dr. Paraschiva Postolache), Activities of Daily Living – ADL (scale de evaluare ale activităților vieții zilnice la pacienții cu afecțiuni pulmonare cronice incluși în programul de RP), antrenamentul musculaturii respiratorii, nutriția și RP, stimularea electrică neuromusculară în RP, aerosoloterapia, meloterapia, studiul anxietății și evoluția pacienților cu sindrom de apnee în somn incluși în program.

În cadrul întâlnirii științifice a fost evidențiat rolul și locul RP în managementul afecțiunilor pulmonare cronice, indicațiile, limitele și contraindicațiile, beneficiile pentru pacienții cu afecțiuni pulmonare cronice și pentru cei supuși intervențiilor chirurgicale, chimio- și radioterapiei, modalitățile de evaluare a pacienților pentru includerea în programul de reabilitare pulmonară, precum și a rezultatelor pe termen scurt și lung.

Subiectele teoretice și practice au fost prezentate interactiv de întreaga echipă de RP din Secția Clinică Recuperare Medicală Respiratorie a Spitalului Clinic de Recuperare Iași, coordonată de subsemnata, medici rezidenți în specialitatea Oncologie medicală și studenți în ultimul an ai

Secției de Balneo-Fizio-Kinetoterapie de la Facultatea de Bioinginerie Medicală a Universității de Medicină și Farmacie "Grigore T. Popa" din Iași.

Proiectul va fi continuat în luna mai a.c (11 – 15) la Craiova, în luna iunie (11) la Brașov și în luna septembrie (2 – 3) la Constanta, implicate în organizare fiind Grupul de Lucru de Reabilitare Respiratorie al SRP și Societatea Română de Pneumologie, Fundația "Flacăra Speranței – Flame of Hope" Iași, cărora li se vor alătura forurile științifice și administrative locale.

Conf. Univ. Dr. Paraschiva POSTOLACHE, MD, PhD, FCCP

Universitatea de Medicină și Farmacie "Grigore T. Popa", Iași: Departamentul Medicale I
Spitalul Clinic de Recuperare, Iași: Șef Secție Clinică Recuperare Medicală Respiratorie,
Coordonator al Centrului de Consiliere pentru Renunțare la Fumat;

Medic primar Medicină internă; Medic primar Farmacologie clinică; Medic primar Pneumologie;
Medic specialist Reabilitare medicală; Consilier Antifumat

Societatea Română de Pneumologie (SRP): Fondator și Coordonator al Grupului de Lucru de Reabilitare Respiratorie și Membru al Comitetului Director al SRP

Ministerul Sănătății: Membru al Programului Național "STOP FUMAT"

Board-ul Regenților American College of Chest Physicians (ACCP)/CHEST: Imediat Fost Președinte al Consiliului Guvernatorilor Mondiali; Membru al Comitetului Director al Pulmonary Physiology, Function, and Rehabilitation NetWork al ACCP/CHEST; Guvernator pentru Romania și Fellow ACCP (FCCP)

European Respiratory Society: Lider Național GOLD pentru România

Tel.: +40744542326

E-mail: postpar04@yahoo.com, par.postolache@umfiasi.ro